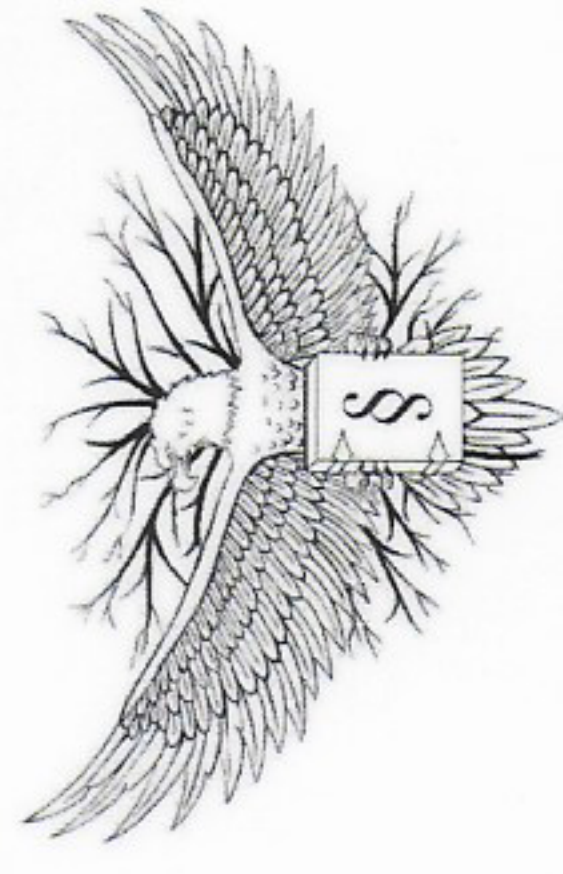

Debreceni Egyetem
Állam- és
Jogtudományi Kar
Praetor Szakkollégium

TUDOMÁNYOS DIÁKEST TANULMÁNYKÖTET V.

DE Praetor Szakkollégium
Debrecen, 2018

Tudományos Diákezt
Tanulmánykötet V.

Debrecen, 2018

Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Praetor Szakkollégium
www.praetor.hu

Főszerkesztő: Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin

Lektor: Bucsecs Katalin

Szerkesztette: Talabos Dávidné Dr. Lukács Nikolett–Papp László J.

ISSN 2630-8738

© A szerzők, 2018.

© DE-ÁJK Praetor Szakkollégium, 2018.

© Debreceni Egyetem, 2018.

Kiadja a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Technikai szerkesztő: Papp László J.

Fedélterv: Papp László J.

Cím betűtípus: Copyright © 2012, Natanael Gama, Font Name 'Cinzel'

Cím betűtípus: Copyright © 2010, Santiago Orozco, Font Name 'Josefin'

Nyomdai előállítás: Digitall Sapiens Nyomdaipari és Szolgáltató Kft.

E-mail: digitallsapiens@gmail.com

Felelős vezető: Varga Tibor

Minden jog fenntartva!

Printed in Hungary

Tartalomjegyzék

Elek Regina: A jogos védelem a bírói gyakorlatban, különös tekintettel az „éjjel”-re mint szituációs tényezőre	11
Ivanka-Tóth Barbara Stella: Nukleáris fegyverek: a nemzetközi jogi szabályozás és az észak-koreai nukleáris fegyverkezési program	22
Joó László Ádám: Consilia regni et gubernatores – A király helyettesítésének módjai a 15. századi Magyarországon	40
Klas Judit: A Marshall-terv hatása Európa hatalmi helyzetére és Magyarország gazdaságára	51
Nádró Veronika: A népek önrendelkezési joga, különös tekintettel Katalóniára	61
Salya Fruzsina: A polgári jogi igény érvényesítése az új büntetőeljárási törvényben	72
Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin: Elif Shafak: Az isztambuli fattyú	86
Takács Dóra: Védett tulajdonsággal vagy anélkül? A joggal való visszaélés elhatárolása az egyenlő bánásmód elvétől a munkajogban	105
Turányi Noémi Tímea: A bitcoin nemzetközi jogi megítélése	122
Varga Dóra: A sérelemdíj fogalmi alapkérdései a munkajogban	130
Várkonyi Krisztina: Az igazságügyi szakértőkre vonatkozó szabályozás novumai az új Be. tükrében	144
Zsíros Klaudia Viktória: A szexuális zaklatás és erőszak elbírálásának nehézségei a #MeToo-mozgalom fényében	159

Debreceeni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, II. évfolyam, jogász szak

Kulcsszavak: *Kingdom of Hungary, fifteenth century, kings, vicars, regents,*

Bevezetés

A tárgyalt korszakban általánosan elterjedt organikus állameszme az államot (és az egyházat is) az emberi testhez hasonlította, amelyben a fej az uralkodónak, az *államfőnek* (az egyházon belül a pápának) feleltethető meg. Salisbury-i János államfelfogásában¹ nem véletlenül helyezte az uralkodót a legelőkelőbb, legfontosabb helyre: a középkorban az uralkodók felségjogaiknál fogva nélkülözhetetlen szerepet töltöttek be országuk irányításában. Bizonyosságul szolgál az eszme uralkodó jellegére, hogy az 1414-ben kezdődött konstanzi zsinat egyik fő célja a katolikus egyház megreformálása volt *in capita et in membris*.

Ebben a korban Nyugat-Európában már a kikristályosodott rendiséggel találkozhatunk, míg a nyugati kereszténység keleti védbástyáinak számító államokban az egyre erősödő polgárság próbált felhőni a fő- és köznemesség, valamint a klérus államirányításban meglévő hatalmának szintjére. A Balkán-félszigeten egyre északabbra terjeszkedő Oszmán Birodalom állandó fenyegetettséget jelentett Európára, amelynek országai egymás legyőzésére fordították erőforrásait.

Magyarországnak ebben a száz évben összesen négy uralkodóházából hat királya volt, akik különböző okokból kifolyólag (például hosszabb távollét, gyermekkor), nem mindig tudták gyakorolni az őket megillető felségjogokat. Azonban az ország irányítása szempontjából nem lehetett hosszabb ideig nélkülözni a legfőbb ügyek elintézésének jogát magának fenntartó királyt, hiszen az elégedetlenséghez, ez pedig anarchiához vezetett volna. Ráadásul a külföldről támadó ellenséggel szembeni védekezés is állandó készülséget kívánt meg a hadak legfőbb parancsnokától, az uralkodótól.

Az ügyeket tehát valahogyan el kellett intézni, abban az esetben is, ha az eredetileg erre jogosult király nem tudott ebben részt venni. Kézenfekvő volt, hogy a kormányzásban jártas, esetenként az uralkodónál is rátermettebb államférfiak lássák el megbízójuk feladatait, a király

¹ SASHALMI Endre, *Az emberi testtől az óraműig, Az állam metaforái és formaváltozásai a nyugati keresztény kultúrkörben 1300–1800*, Kronosz Kiadó, Pécs, 2015. 22.

vagy egy testület (országtanács) ellenőrzése mellett. Más esetben az ország legbefolyásosabb főnemesei gyakorolták a hatalmat az ebben akadályoztatott király helyett.

Jelen dolgozatban megkísérlem bemutatni azokat az intézményeket, amelyek Magyarországon királyainak helyettesítését voltak hivatottak ellátni a 15. században. Terjedelmi korlátok és a források hiánya miatt csak a jelentősebb helyettesítési módokat tárgyalom részletesen, a többit pedig említés szintjén. Kitérek a megbízatás keletkezésére, a gyakorolható jogok terjedelmére és az intézmény létrehozását szükségessé tevő történelmi eseményekre is.

1. Luxemburgi Zsigmond (1387–1437)

Zsigmond király öt évtizedes uralkodása ellenére nem tartozik a legismertebb uralkodóink közé, annak ellenére, hogy a német-római császári címet megszerezve Európa legtekintélyesebb fejedelmévé vált élete végére, és ebben az időben perszonálunióban egyesült a Magyar Királyság a Német-római Birodalommal. Domináns szerepet játszott a konstanzi zsinat lebonyolításában, valamint számos magyar király került ki leszármazottai közül.² Külföldi tevékenységei következtében magyarországi uralkodásának nagyjából egyharmad részében az ország határain kívül tartózkodott, így gyakran közvetetten gyakorolta hatalmát.

1.1. A siklósi fogság és az országtanács

1401-ben ritka esemény történt a budai várban: főnemesei egy csoportja éles hangvételű bírálatot intézett a királyhoz, amelyben elítélték uralkodását, és idegen (cseh, lengyel, német) bizalmasainak eltávolítására szólították fel. Zsigmond fegyveresen ellenállt, azonban a támadók elfogták, és először Visegrádon, majd Siklóson fogságba vetették.³

Az elégedetlen bárókból Kanizsai János esztergomi érsek vezetésével *országtanács* alakult, amely a Szent Korona nevében gyakorolta a királyi hatalmat. Pecséjük körirata is erre utalt. Ez az intézmény mindössze néhány hónapig működött, mert tagjai végül egyezségre jutottak, miszerint nem hívnak mást a trónra, amennyiben Zsigmond teljesíti az általuk szabott feltételeket.

Habár rövid ideig állt fenn, az országtanács megtett néhány olyan intézkedést, amelyből működésére következtethetünk. Röviddel a király elfogása után a csallóközi nemesség

² V. László, II. Ulászló, II. Lajos, János Zsigmond és I. Ferdinánd után minden uralkodónk.

³ C. TÓTH Norbert, *Luxemburgi Zsigmond uralkodása*, In: ROMSICS Ignác (főszerk.) *Magyarország története*, Kossuth Kiadó, Budapest, 2009. 40.

segítségért folyamodott a testülethez, hogy biztosítson katonai segítséget az országra északnyugat felől betört csehek ellen. A testület válaszelevelében említi, hogy segítségül küldte hadi népeikkel Bebek Detre nádort, Szécsényi Ferenc országbíró és Marczali Miklós temesi ispánt, akiknek tanácsbeli tagságára ebből következtethetünk. Az országtanács, bizonyára elnökének illetősége miatt, Esztergomban székelt, amely a levél keltezéséből derül ki.⁴

Az országtanács kevés fennmaradt rendelkezései közül többnek is perhalmazás a tárgya, amit azzal magyarázhatunk, hogy a nádor és az országbíró nem tudta ellátni ítélkezési tevékenységét ebben az időszakban, nyilván megszorodott teendőik miatt.⁵

A testület ideiglenes jellegre utal, hogy nem tekintették magukat az uralkodót kiváltó intézményné, csupán a szükséges teendők elintézését látták el a Zsigmonddal való megegyezésig vagy új király választásáig. Birtokot sem adományoztak, mivel azt kizárólagos királyi jognak tekintették.

Még ugyanabban az évben, Simon-Júdas nap előtt (október 27.), Pápa királyi kegyelemben részesültek a lázadók, és az országtanács költségvetése is helyben hagyatott.⁶ Tehát e rövid helyettesítés alatt bizonyos pénzügyek intézésére is sor került, amelyek közül az egyik biztosan a csehek elleni hadi kiadások fedezése volt. Miután Zsigmond újra elfoglalhatta trónját, rövid ideig mellőzte idegen származású bizalmasait.

1.2. Diplomáciai utak – általános helytartók

1412-ben Zsigmond elhagyta Magyarországot, hogy előbb a Velencével vívott háborúba, majd a Birodalomba utazzon, hogy előkészítse aachen-i koronázását és a konstanzi zsinatot. Több, mint hat évig tartó távolléte alatt lezajlott a zsinat, a király pedig ennek érdekében beutazta Európát Aragóniától Párizson át Londonig. Csak az 1419. év elején érkezett vissza hátszágába, ahol hosszú körútja alatt addig ismeretlen módon folyt a kormányzás.

1414-ből származik az az oklevél, amelyben a király Kanizsai János esztergomi érseket⁷ (1411 óta birodalmi kancellárt) és Garai Miklós nádort helytartókká (*gubernatores et vicarios*

⁴ TOLDY Ferenc, *Magyar történelmi adatok*, In: *Új Magyar Múzeum*, 10. évf., 1860/1. 39.

⁵ SZENTPÉTERY Imre, *Az országos tanács 1401-ben*, In: *Századok*, 38. évf., 1904. 763.

⁶ SZLEMEINICS Pál, *Törvényeink története a egyes házakbeli királyok alatt*, In: *A Magyar Tudós Társaság Évkönyve 7. kötet*, Magyar Tudós Társaság, Buda, 1846. 255.

⁷ Miután Zsigmond kiszabadulását követően megkegyelmezett a lázadóknak, Kanizsai ismét bizalmasává vált. S noha egy újabb elpártolása miatt kegyvesztetté lett, de a helytartói kinevezése idejétől fogva 1418-as haláláig a király feltétlen híve maradt.

nostros generales)⁸ nevezete ki távolléte idejére Magyarország, Horvátország és Dalmácia területére. Nem véletlenül esett rájuk a választás: az érsek évtizedek óta, szinte Zsigmond trónra kerülésétől kezdve részt vett a kormányzásban, a *comes palatinus* pedig a siklósi fogság alatti hűségével jutott ebbe a feltétlen bizalmat igénylő pozícióba, mely a király helyettesítésére predestinálta.

A vikáriusok a király visszatérteig együttesen és egyikük távolléte esetén egyedül is gyakorolhatták a rájuk ruházott feladatokat, amelyek a következők voltak: igazságszolgáltatás, egyes regáljéjévédelmek kezelése (például a sóbányák jövedelme vagy az urbura), a királyra háramlott javak és egyházi birtokok adományozása, tisztségviselők kinevezése és leváltása (az udvari és országos méltóságok kinevezése a király joga maradt), az adók behajtása és új pénz bevezetése. A kinevezés azonban tartalmazott az előbb említetten kívül más korlátozást is: „*azoknak pedig, akik esetleg hűtlenség címén proscribáltatnának⁹ vagy már prosc[r]ibáltattak volna, vagy akik a bíróságon az ország bírái és igazságszolgáltatói ítéllete által fej- és jószágvesztésben marasztalhnának el, ezen mi helytartóink kegyelmet ne adhassanak, hanem minden ilyen kegyelmezést, nemkülönben pedig mindenféle birtokok eladományozását és egyházi javadalmak fölötti rendelkezést, egyedül felségünk hatalmának akarjuk fenntartani.*”¹⁰

Az uralkodó utasításokat adhatott a helytartóknak, amelyek legtöbbször perbeli cselekményekre (például perhalmazásra) vonatkoztak.¹¹ Ezen utasítások száma azonban az ügyek összességéhez viszonyítva alacsony, amiből a vikáriusok nagy önállóságára következtethetünk.

A helytartói intézményt Zsigmond német mintára vezette be, hiszen a Birodalomban egy-egy nagyobb terület élére a császárok gyakran neveztek ki helyetteseket akadályoztatásuk idejére,¹² így ez a megoldás kézenfekvő volt.

Uralkodása folyamán Zsigmond további két alkalommal hagyta el hosszabb időre Magyarországot: először „*1419–1422 közötti csehországi távolléte alatt, amikor is a király a hely közelsége miatt nem nevezett ki külön vicariusokat, hanem az ügyeket általában a királyi tanács otthon maradt része vitte, míg a baseli zsinat és a császárkoronázás idején [1430–1434]*

⁸ KONDOR Márta, *Absente rege: Luxemburgi Zsigmond magyarországi vikáriusai (1414–1419)*, In: FEDELES Tamás – FONT Márta – KISS Gergely (szerk.), *Kor–szak–határ, A Kárpát-medence és a szomszédos birodalmak (900–1800)*, Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2013. 123.

⁹ Proscriptio: levelesítés. A nádori közgyűlésen meg nem jelent és bűnösnek tartott személyek büntetése, amelynek következtében bárki büntetlenül megölhette őket, és javaikat köteles volt a nádornak átadni. In: POMOGYI László, *Magyar alkotmány- és jogtörténeti kézikönyv*, Mérték Kiadó, Budapest, 2008. 690–691.

¹⁰ SZILÁGYI Loránd: *A német birodalom és Magyarország personális uniója 1410–1439*. In: *A Gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történelkutató Intézet évkönyve*, 4. évf., 1934. 178–179.

¹¹ KONDOR i.m. 125.

¹² KONDOR i.m. 120.

György esztergomi érsek, Kelemen győri püspök, Garai Miklós nádor, Pálóczi Máté országbíró s Berzeviczei Péter tárnokmester voltak a királyi vicariusok, akikhez később Rozgonyi Péter egri püspök s Rozgonyi János kincstárnok is járult.¹³ Utóbbi esetben a kinevezés tartalma minden bizonnyal megegyezett a korábbi, 1414-es vikáriusi oklevélben foglaltakkal.

2. V. László (1440–1457) és a kormányzó, Hunyadi János

Luxemburgi Zsigmond Erzsébet nevű lányának Albert magyar és cseh királytól született fia igen korán, csecsemő korában lett megkoronázva, hogy I. Ulászló (ur. 1440–1444) királlyal szemben méltán igényt tarthasson a magyar trónra. Miután Ulászló a vármai csatában életét vesztette, a rendek elismerték királyuknak, de kiskorúsága miatt nem volt még alkalmas a kormányzásra.

A probléma áthidalására egy addig ritkán alkalmazott megoldás mellett döntött az országgyűlés, amikor Hunyadi Jánost, a kiváló hadvezért és az ország legbefolyásosabb báróját 1446-ban *kormányzónak* választotta. Megválasztása után esküt kellett tennie, amelyet (mivel latinul nem tudott) magyar nyelven mondott el.¹⁴ A királyi tanács ismét országtanácsává alakult, hogy ellenőrizze és ellensúlyozza az ideiglenes államfőt.

Korábban is volt példa ilyen méltóság felállítására, azonban akkor nem ilyen széles konszenzus eredményeképp. Több esetben az anyakirálynék látták el ezt a feladatot, vagy egy hűséges főnemestre bízták a kormányzóságot.¹⁵ Mivel Erzsébet királyné 1442-ben elhunyt, és az ifjú királyt a gyám, III. Frigyes német király fogságban tartotta,¹⁶ egy hosszabb tartamú helyettesítés vált szükségessé, amelynek lényegét szabatosan kifejtették.

A kormányzó jogkörének meghatározásakor negatív taxációt alkalmaztak, tehát az 1446. évi VI–XII. törvénycikkekben leírták, hogy a gyámkormányzó a királyhoz képest milyen korlátokkal gyakorolhatja annak hatalmát:

„6. Czikkely. A megválasztandó kormányzót akkora hatalom fogja megilletni, a mekkora a királyi felséget illetni, kivén azt, hogy birtokokat az alább megirt mértéken túl örökösen nem adományozhat és hogy az országlakosok tudta s tanácsa meg kívánsága nélkül hűtlenség vétkével senkit sem levelesíthet, sem pedig a jelen országgyűlésen hozandó határozat

¹³ SZILÁGYI i.m. 177.

¹⁴ LUCZENBACHER János, *Magyar nyelv országos divata: Hunyadi János kormányzó esküje 1446.*, In: SCHEDEL Ferencz (szerk.), *Tudománytár*, 1834/2. 230.

¹⁵ DR. GÁBOR Gyula, *A kormányzói méltóság a magyar alkotmányjogban*, Athenacum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1932. 12–18.

¹⁶ BARISKA István, III. Frigyes gyámsági kormányzása és Nyugat-Magyarország, In: *Századok*, 141. évf., 2007. 1153.

megszegése miatt hűtlenség vétkébe eső hűtleneknek és bármely más hűtlennek, ugyancsak a főpapok, bárók és országlakosok kívánsága nélkül meg nem kegyelmezhet; de érsekségeket és nagyobb apátságokat sem adományozhat az ő tanácsosainak tudta, akarata és beleegyezése meg helyeslése nélkül.

7. Czikkely. Továbbá a kormányzó, saját tetszése szerint, bármely királyi vagy királynői várban, városban és mezővárosban lakhatik, és ha akármikor és akárhányszor kívánja, minden királyi és királynői vár, város, mezőváros és zsellérház szabadon bocsássa be; és a nyolczados törvényszék tartása idején legyen körülötte a náddorral és országbíróval együttesen két, e célra kijelölendő egyházi főpap és más két világi báró és hat nemes; időközben pedig, maradjon mellette egy főpap és egy báró meg egy nemes, a kikkel hallgassa meg az országlakosok panaszeit és ügyes-bajos dolgait és a kiknek tanácsával adjon azoknak választ. Ezeken a tanácsosokon felül pedig a főpapok, bárók, katonák, és az ország nemes lakosai közül tarthat a maga részére és maga mellett annyit és olyanokat, a hányat és milyeneket szükségesnek lát és azoktól tanácsot kérhet.

8. Czikkely. Továbbá azt, hogy a királyi jövedelmek közül melyeket használgjanak föl a kormányzó és az ő tanácsosai, és ezeknek az ő rendelkezésükre való bocsátását, azoknak a főpap és báró uraknak a belátására bizzák, a kiknek a királyi jövedelmek minőségéről biztosabb tudomásuk van.

9. Czikkely. Továbbá, ha szükséges léssen, és a helyzet komolysága úgy kívánja, a kormányzó saját személyében tartozik az ellenség ellen indulni és táborba szállni.

10. Czikkely. Továbbá az a kormányzó úr azokból a falvakból, a melyek jövőre megszakadás czimén, továbbá hamis levelek koholása, hamis pénzek verése és álpecsét készítése, nem különben külföldi erőnek ez országba való behozatala és abban való gyűjtogatás miatt tisztán és törvényesen más valaki jogának kizárásával fognak az ország szent koronájára háromolni, a mely falvak tudniillik harminczkét telket és nem többet foglalnak vagy foglalhatnak magukban, azok részére, a kik az ország szent koronáját hiven fogják szolgálni, adományokat osztogathasson. Ha azonban az előbb érintett 32 teleknél többre terjedő városok, mezővárosok és falvak háromolnának – ugyancsak a fönntemlitett módokon – a szent koronára: azokat nem szabad 32 telkenként széttagolnia vagy felosztania s azokból 32 telek czime alatt bárki javára is adományt tennie, hanem minden ilyenmü várost, mezővárost és falut osztatlanul kell a korona részére fönntartani.

11. Czikkely. Továbbá, ha a kormányzó ur az előrebocsátott módon valakinek egyszer már adományozott, annak részére többé adományt ne tehessen. És minthogy a váraknak, szabad királyi és mezővárosoknak, valamint a falvaknak és hasonló dolgoknak eladományozásai

tudvalevőleg csupán csak királyi jogra tartoznak: annakokáért mindazok, a kiknek a kormányzó úr az előirt módon adományt szolgáltatott, azoknak megerősítése végett, maga idejében a király úr elibe járulni tartozzanak.

12. Czikkely. Továbbá azokat a birtokokat, amelyek hamis okirat vádjá, vagy hamis pénzverés miatt, avagy a fennebb jelzett egyéb okon a koronára háramlottak, mindaddig elfoglalni s azokból semmi módon adományt tennie ne lehessen, a mig azoknak birtokosait (az ország régi és megerősített szokása szerint) illetékes biráik úján el nem ítélték.¹⁷

1447-ben tovább bővült a kormányzó jogköre: többek között vármegyei megkeresés alapján nádori közgyűlés tartására kötelezhette a nádort, az 1445 óta létező kapitányságok által gyakorolt igazgatási hatalom az ő kezébe került, és a *főkegyúri jogot* is gyakorolhatta.¹⁸ Ez utóbbi joggal számos alkalommal élt: az országtanács hozzájárulásával főpapok kinevezését terjesztette elő V. Miklós pápának, akivel egy ízben a dömösi prépostság ügyében konfliktusa keletkezett.¹⁹

Hétesztendős hivatali ideje alatt négyszer hívott össze országgyűlést (1447-ben, 1448-ban, 1450-ben és 1452-ben), hadat vezetett az oszmánok ellen a II. rigómezei csatába, adományokat tett, pénzt veretett a saját nevével,²⁰ kinevezéseket adott világi méltóságokra.

Kevésbé ismert az a tény, hogy 1453-ban, V. László király trónra lépésével a kormányzó *de facto* tovább folytatta tevékenységét (már királyi kinevezés és nem országgyűlési megbízás alapján) Magyarország királyi főkapitányaként és a királyi jövedelmek kezelőjeként (tehát helytartóként), mivel „*Magyarország főpapjai, zászlós urai és nemesei, az egész ország képviselőiben, egyhangú határozattal folyamodtak*”²¹ a királyhoz, amelyben ezt kifejezetten kérték. Tehát a király visszatérése csak látszólag törte meg a kormányzó „uralmát”, amely továbbra is biztosítva volt a Hunyadi János 1456. augusztus 11-én azonban a nándorfehérvári csata után elharapózott pestisjárvány áldozata lett, ezzel ért véget helytartói tevékenysége.

¹⁷ 1446. évi VI–XII. törvénycikkek, In: DR. MÁRKUS Dezső (szerk.), *Magyar Törvénytár, 1000–1526. évi törvények*, Budapest, Franklin-társulat, 1899. 305–307.

¹⁸ DR. GÁBOR i.m. 54–55.

¹⁹ FRANKÓI Vilmos, *A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1895. 144–173.

²⁰ POHL Artúr, *Hunyadi János pénzverése*, In: *Numizmatikai Közöny*, 68–69. évf., 1969–1970. 51–54.

²¹ FRANKÓI Vilmos, *A Hunyadiak és a Jagellók kora (1440–1526)*, In: SZILÁGYI Sándor (szerk.), *A magyar nemzet története IV.*, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. Társulat, Budapest, 1896. 118–119.

3. I. Mátyás és Szilágyi Mihály

1458. január 24-én Hunyadi János kisebb fiát, a tizenötödik életévében járó Mátyást az országgyűlés királlyá választotta. Ezzel egyidőben anyai nagybátyját, horogszegi Szilágyi Mihályt kormányzóul rendelték az ifjú uralkodó mellé, ötévi időtartamra. Ennek valószínűleg politikai okai voltak, ugyanis Szilágyi egyezséget kötött Garai Lászlóval, amelynek értelmében „*Mátyást csak a Garai Annával tervezett házasság végrehajtása után bocsátja trónjának és atyai örökségének birtokába; ennek a kötelezettségnek csak úgy felelhetett meg, ha addig a főhatalmat a maga kezei között bírja.*”²² Azonban nem csak a tervezett frigy hiúsult meg (első felesége Podjebrád Katalin lett), hanem a kormányzó is kénytelen volt visszaadni méltóságát Mátyás önállósodási törekvései következtében.

4. Királyi tanács – országtanács

Országtanácsnak nem csak a fent említett testületek tekinthetők, hanem a királyi tanács is, amennyiben interregnum idején az ország irányításával kapcsolatos feladatokat látott el. Erre például szolgálhat 1437-ben a Zsigmond, 1457-ben pedig az V. László halála utáni királyválasztó országgyűlések összehívása az országtanács által,²³ és az ország kormányzása az 1444–1452 közötti időszakban,²⁴ amelynek egy részében Hunyadi Jánossal megosztva gyakorolták e feladatot.

5. A király helyettesítésének egyéb esetei és módjai

Amint azt a bevezetés előrevetítette, e dolgozatnak a területi korlátok figyelembe vétele, illetve a források hiánya miatt nem célja minden király-helyettesítő intézmény bemutatása, azonban említés szintjén itt foglalkozunk azokkal az esetekkel és módokkal, amelyekről eddig nem ejtettünk szót.

Zsigmond király 1402-ben Albert osztrák herceget (a későbbi Albert király édesapját) nevezte ki Magyarország kormányzójává esetleges külföldi útja idejére, azonban a herceg 1404-ben elhunyt, így Zsigmondnak az első hosszabb távolléte idejére helytartókról kellett gondoskodnia. Cillei Borbála is helyettesítette őt egy rövid ideig Garai Miklós és Kanizsai

²² FRANKÓI A Hunyadiak... i.m. 180.

²³ DR. GÁBOR i.m. 37. 85.

²⁴ KNAUZ Nándor, *Az országos tanács és országgyűlések története 1445–1452.*, Pest, 1859. 9.

János mellett, illetve azok távolléte alatt.²⁵ Albert király (1437–1439) távolléte alatt, majd halála után a királyné, Luxemburgi Erzsébet gyakorolta a királyi hatalmat 1440-től 1442-ig a kiskorúként megkoronázott V. László helyett. Az országgyűlés 1445-ben hét kapitányt választott, akik a végrehajtó hatalmat gyakorolták az ország egyes területein, de az országgyűléssel való alkotmányos viszonyuk nem volt rendezve.²⁶ Továbbá Mátyás király és II. Ulászló is nevezett ki helytartókat rövid távolléteik idejére.

Az 1485. évi II. törvénycikk (a nádor az ország örökösének gyámja vagy gondnoka),²⁷ amely a *nádori cikkek* egyikeként lett felvéve a Corpus Iuris Hungariciába, C. Tóth Norbert kutatásai alapján későbbre datálható, így nem sorolható a 15. század király-helyettesítő intézményeinek szabályozásához.²⁸

Összefoglalás

1401-től a következő századfordulóig számos alkalommal adódott, hogy Magyarország királyai rövidebb-hosszabb ideig nem tudták (teljes mértékben) ellátni uralkodói feladataikat kiskorúság, távollét vagy éppen fogság miatt. Az is többször előfordult, hogy interregnum miatt a lehetősége sem állt fent az uralkodói hatalomgyakorlásnak.

Alkotmánytörténetünk ezen szakaszában királynék, kormányzók, helytartók és országgyűlések szerepelnek király-helyettesítő intézményekként, amelyek az európai tendenciáknak megfelelően több-kevesebb joggal rendelkeztek feladatuk ellátása során. Általában a királyhoz képest megszorításokkal vihették az ország ügyeit, tehát a koronás államfő mindvégig megőrizte kiemelt pozícióját.

Bármeekkora hatalommal is bírtak azonban az egyszemélyi királyhelyettesek, mindvégig működött mellettük a főpapokból és főurakból álló királyi tanács (országgyűlés), amely kontrollálta tevékenységüket.

²⁵ C. TÓTH Norbert, *A Magyar Királyság nádora, A nádori és helytartói intézmény története (1342–1562)*, Budapest, 2016, 134–138.

²⁶ MÁRIÁSSY Béla, *A magyar törvényhozás története 1000-tól 1880-ig*, Budapest, 1884, 232–233.

²⁷ 1485. évi II. törvénycikk, In: DR. MÁRKUS Dezső (szerk.), *Magyar Törvénytár, 1000–1526. évi törvények*, Budapest, Franklin-társulat, 1899, 398–399.

²⁸ C. TÓTH Norbert, *A nádori cikkek keletkezése*, In: DOBSZAY – FORGÓ – IFJ. BERTÉNYI – PÁLFFY – RÁCZ – SZIJÁRTÓ M. (szerk.), *Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon a kezdetektől 1918-ig*, Argumentum Kiadó, Budapest, 2013, 38–42.

Abstract

The medieval monarchs were really important persons of their countries. When they were absent, they had to be replaced to solve the recurrent problems. In the 15th century there were six kings of Hungary and they were replaced in different ways. In 1401 the barons imprisoned King Sigismund and the royal council received the reign. When he travelled to Western Europe in 1412 to take part in the Council of Constance, he appointed two vicars who managed the cases through the good offices of Queen Barbara. When King László V. was too young to rule the country, the parliament elected János Hunyadi as regent of Hungary. An other regent Mihály Szilágyi was elected to help his nephew King Mathias, but it did not take a long time. Summarizing, the regents, vicars and councils were not allowed to practice all the royal prerogatives but they were necessary to avoid the anarchy and to defend the country against the enemy.

Irodalomjegyzék

Könyvek

C. TÓTH Norbert (2016): *A Magyar Királyság nádora: A nádori és helytartói intézmény története (1342–1562)*, Budapest, 134–138.

C. TÓTH Norbert (2009): *Luxemburgi Zsigmond uralkodása*, In: ROMSICS Ignác (főszerk.) *Magyarország története*, Kossuth Kiadó, Budapest, 40.

FRAKNÓI Vilmos (1896): *A Hunyadiak és a Jagellók kora (1440–1526)*, In: SZILÁGYI Sándor (szerk.), *A magyar nemzet története IV.*, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. Társulat, Budapest, 118–180.

FRAKNÓI Vilmos (1895): *A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 144–173.

DR. GÁBOR Gyula (1932): *A kormányzói méltóság a magyar alkotmányjogban*, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 12–85.

KNAUZ Nándor (1859): *Az országos tanács és országgyűlések története 1445–1452.*, Pest, 9. MÁRIÁSSY Béla (1884): *A magyar törvényhozás története 1000-tól 1880-ig*, Budapest, 232–233.

DR. MÁRKUS Dezső (szerk.) (1899): *Magyar Törvénytár, 1000–1526. évi törvények*, Budapest, Franklin-társulat, 305–307, 398–399.

POMOGYI László (2008): *Magyar alkotmány- és jogtörténeti kézikötet*, Mérték Kiadó, Budapest, 690–691.

SASHALMI Endre (2015): *Az emberi testtől az óraműig: Az állam metaforái és formaváltozásai a nyugati keresztény kultúrkörben 1300–1800*, Kronosz Kiadó, Pécs, 22.

Tanulmányok, folyóiratcikkek

BARISKA István (2007): *III. Frigyes gyámsági kormányzása és Nyugat-Magyarország*,

In: Századok, 141. évf., 1153.

C. TÓTH Norbert (2013): *A nádori cikkek keletkezése*, In: DOBSZAY – FORGÓ – IFJ. BERTÉNYI – PÁLFFY – RÁCZ – SZIJÁRTÓ M. (szerk.), Rendség és parlamentarizmus Magyarországon a kezdetektől 1918-ig, Argumentum Kiadó, Budapest, 38–42.

KONDOR Márta (2013): *Absente rege: Luxemburgi Zsigmond magyarországi vikáriusai (1414–1419)*, In: FEDELES Tamás – FONT Márta – KISS Gergely (szerk.), *Kor – szak – határ, A Kárpát-medence és a szomszédos birodalmak (900–1800)*, Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 120–125.

LUCZENBACHER János (1834): *Magyar nyelv országos dívata: Hunyadi János kormányzó esküje 1446.*, In: SCHEDEL Ferencz (szerk.), Tudománytár, 1834/2. 230.

POHL Artur (1970): *Hunyadi János pénzverése*, In: Numizmatikai Közöny, 68–69. évf., 51–54.

SZENTPÉTERY Imre (1904): *Az országos tanács 1401-ben*, In: Századok, 38. évf., 763.

SZILÁGYI Loránd (1934): *A német birodalom és Magyarország personális uniója 1410–1439.* In: *A Gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történetkutató Intézet évkönyve*, 4. évf., 177–179.

SZLEMENICS Pál (1846): *Törvényeink története a egyes házkbeli királyok alatt*, In: A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei 7. kötet, Magyar Tudós Társaság, Buda, 255.

TOLDY Ferenc (1860): *Magyar történelmi adalékok*, In: *Új Magyar Múzeum*, 10. évf., 1860/1. 39.

Kiss Judit: *A Marshall-terv hatása Európa hatalmi helyzetére és Magyarország gazdaságára*

Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, III. évfolyam, jogász szak

Kulcsszavak: Hungary, Marshall-plan, socialism

Bevezetés

A második világháború az elsőhöz képest jóval nagyobb veszteséget okozott minden hadviselő ország számára, nemcsak emberéletben, hanem infrastruktúra terén is. Magyarország például elvesztette nemzeti vagyonának a 40%-át. Európa 1945 után megpróbált önerőből talpra állni, azonban különböző akadályok miatt ez a próbálkozás sikertelennek bizonyult. A kontinens világháború bukását jelentette, hogy a második világháború után jövőjéről az Egyesült Államok és a Szovjetunió mondta ki a döntő szót. A háború befejeztével a két nagyhatalom céljai egyre inkább eltávolultak egymástól és Európa-szerte fokozatos politikai átrendeződés vette kezdetét. 1947 első hónapjaiban fordulat következett be a világpolitikában az elmergesedett szovjet-amerikai viszony miatt. Ennek következtében hirdették meg az amerikai külügyminiszterről elnevezett Európai Újjáépítési Programot.

Bár George C. Marshall 1947. június 5-én terjesztette elő a Harvard Egyetemen az újjáépítési programot, egyesek szerint Washingtonban már 1946 nyarán megindultak a tárgyalások Európa segélyezésének ügyében. A történészek szerint a Marshall-terv nagy szerepet játszott az európai kontinens egységének kialakításában is. 1948-ban jött létre az Európai Gazdasági Együttműködés Szervezete, amely jelentős lépés volt az európai integráció történetében. Paradox módon azonban a Marshall-terv Európa kettéosztottságához vezetett: a szovjet érdekszférában lévő országok uniformizálódtak, míg a nyugati országok megindultak a fejlődő piacgazdaság irányába.

A kelet-európai országok (köztük Magyarország is) szovjet nyomásra visszautasították az ajánlatot és nem indult el olyan kiemelkedő tempójú gazdasági fejlődés, mint Nyugaton Európában és ezt a történelmi hátrányt Kelet-Közép-Európa máig nem tudta kiegyenlíteni. A publikáció célja az, hogy bemutassam, milyen hatással volt egész Európára a Marshall-terv, illetve milyen hátrányok érték hazánkat gazdaságilag, milyen út vezetett Magyarországon a háború utáni talpra álláshoz.